

بازنمایی معضلات اجتماعی جامعه در موسیقی رپ اجتماعی ایرانی مطالعه موردی؛ متن آهنگ‌های یاس

اعظم راودراد^۱، سحر فائق^۲

چکیده

در گستره هنر جهان معاصر، موسیقی زیرزمینی بستری برای بیان اندیشه‌های خوانندگان این سبک از موسیقی است. این گفتمان، انواع متفاوتی از اجتماعی - اعتراضی تا عاشقانه و تنفرآمیز را در بر می‌گیرد. متن موسیقی‌ها برآمده از افکار و اندیشه‌های خوانندگان آن است که از پایگاه و زمینه اجتماعی شان شکل گرفته است. هدف اصلی این مطالعه بازتاب معضلات اجتماعی جامعه در متن آهنگ‌های یاس؛ رپر اجتماعی معروف فارسی است. مفروضه اصلی رویکرد بازتاب که یکی از مهم‌ترین رویکردها در جامعه‌شناسی هنر است، بر این انگاره استوار است که هنر همواره چیزی درباره جامعه به ما می‌گوید. در این مطالعه به منظور بررسی هدف محوری از رویکرد بازتاب استفاده شده است. روش تحقیق کیفی است و مجموعاً ۲۳ متن آهنگ با موضوعات اجتماعی که بیشترین فراوانی دالود را داشته‌اند به‌منزله نمونه تحقیق انتخاب شده که همگی در دسترس است. یافته‌ها نشان می‌دهد که متن‌های انتخاب شده از آهنگ‌های یاس، یازده معضل اجتماعی شامل فقر، اعتیاد، طلاق، روسپی‌گری، بیکاری، کودکان خیابانی، خودکشی، گروه‌های خلاف‌کار و ضداجتماعی، دزدی و سرقت، خیانت و گسترش خلیات ناهنجار در سطح جامعه را بازتاب داده است. در تحلیل متن‌ها نشان داده شد که بیشتر مضامین، نمادی برای بیان اندیشه و دغدغه‌ها، معضلات و نگرانی‌های طبقات جامعه به‌ویژه طبقه محروم بوده است.

واژه‌های کلیدی:

موسیقی زیرزمینی، موسیقی رپ فارسی، رویکرد بازتاب، معضلات اجتماعی، یاس.

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۶/۱۲

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۷/۲۸

ravadrad@ut.ac.ir

۱. استاد گروه علوم ارتباطات اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، تهران،

s.faeghi@gmail.com

ایران. نویسنده مسئول.

❖ **مقدمه و طرح مسئله**

در این مقاله که با رویکرد جامعه‌شناسی موسیقی نوشته شده است، معضلات اجتماعی بازتاب داده شده در متن موسیقی‌های رپ اجتماعی ایران با تأکید بر متن آهنگ‌های یاس به منزله رپر اجتماعی معروف فارسی مطالعه می‌شود. پیش‌فرض نظری ما بر اساس رویکرد بازتاب در جامعه‌شناسی هنر این است که میان متن موسیقی مطالعه‌شده و شرایط اجتماعی معاصر آن ارتباط وجود دارد. بنابراین با مطالعه مضامین طرح شده در این موسیقی می‌توان به برخی از مشکلات جامعه و نیز مشکلات نسل جوان ایران پی برد.

موسیقی رپ همچون راک و هوی متال، از انواع موسیقی‌های زیرزمینی در ایران به حساب می‌آید (شکوری و غلامزاده نطنزی، ۱۳۸۹) و به همین دلیل کمتر بررسی شده است. از موسیقی زیرزمینی تعاریف متعددی عرضه شده است (برای مثال ر.ک. وحدانی، ۱۳۸۴ و شکوری، ۲۰۰۶). اما مهم‌ترین دلیل مشترک زیرزمینی بودن یا شدن موسیقی در جوامع معاصر (اعم از جوامع غربی یا شرقی) «اعتراض» است. البته، نباید از یاد برد که دلایل و زمینه‌های بروز این اعتراض ممکن است با یکدیگر تفاوت کامل داشته باشد. تا جایی که به جوامع غربی مربوط می‌شود، شکل‌گیری فرهنگ و موسیقی زیرزمینی محصول انتقاد این گروه‌ها به صنعت فرهنگ و موسیقی به‌شدت تجاری جهان سرمایه‌داری است (آدورنو، ۱۹۹۱؛ استاینر، ۲۰۰۳ به نقل از کوثری، ۱۳۸۸: ۱۲۹). از دیگر ریشه‌های زیرزمینی بودن، به چالش جوانان و گروه‌های خرده فرهنگ (جنکس، ۲۰۰۳ به نقل از کوثری، ۱۳۸۸: ۱۲۹) علیه فرهنگ رسمی جوامع معاصر غربی بازمی‌گردد. زیرزمینی بودن به معنای عصیان و اعتراض علیه ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ جاری جامعه سرمایه‌سالار نیز قلمداد شده است. گروه‌های موسیقی زیرزمینی، در برابر وسوسه‌ها و فشارهای بازار مقاومت می‌کنند تا چهره زشت آن‌را بنمایانند (کوثری، ۱۳۸۶). بنابراین اگرچه عمده اعتراض موسیقی زیرزمینی غربی به نظام سرمایه‌داری است، در ایران اعتراض عمده این موسیقی به نظام اجتماعی حاکم و معضلاتی است که از عهده حل آنها بر نیامده است. به همین دلیل است که این موسیقی به ارائه راه‌حل‌های فردی پرداخته و تغییر خلیقات انسان‌ها را برای بهتر شدن شرایط آن‌ها پیشنهاد می‌دهد (لهسایی‌زاده، زنجری و اسکندری، ۱۳۸۸).

یکی از نمونه‌های موفق موسیقی رپ در ایران خواننده‌ای به نام یاس است که می‌تواند نماینده این موسیقی در ایران محسوب شود. به همین علت، مطالعه موردی در این مقاله متون ترانه‌های این رپر سرشناس خواهند بود. هدف ما در این تحقیق پاسخ به این سؤال است که کدام

مسائل اجتماعی در آهنگ‌های یاس بازتاب داده شده و رابطه آنها با خاستگاه اجتماعی یاس چیست؟ اما دلیل انتخاب یاس برای مطالعه این است که امروزه آهنگ‌های او توسط میلیون‌ها کاربر در سراسر دنیا از طریق وبسایت‌های متفاوت و صدها وبلاگ فارسی شنیده و دانلود می‌شوند. در سال ۲۰۰۶ یاس آهنگی نوشت به نام «سی دی رو بشکن» که درباره یک هنرپیشه زن ایرانی نوشته شده بود؛ کسی که قربانی یک توطئه غیراخلاقی شده بود. در آن آهنگ یاس از تمام مردمی که نقشی در بی‌اعتبار کردن آن هنرپیشه داشتند، انتقاد کرد و از همه درخواست کرد که جلوی انتشار آن مایه شرمساری را بگیرند و آن فیلم را از رایانه‌ها و موبایل‌های خود پاک کنند. آن آهنگ باعث به‌وجود آمدن خشمی در میان جوانان ایرانی شد و هزاران نفر نوشتند و اعتراف کردند که آن سی دی را شکسته‌اند. گفته شده است که آن آهنگ حداقل در ایران در حدود ۳-۲ میلیون بار شنیده و دانلود شده است. موسیقی یاس مرزها را هم درنوردید و به آن سوی آب‌ها رفت. امروز او به سرعت به صدای نسل خود تبدیل شده است. ایرانیان داخل و خارج کشور از او تقریباً به منزله توپاک ایرانی یاد می‌کنند. یاس در آهنگ «هویت من» از غرورش نسبت به میراث و تاریخ ایران می‌خواند و به فیلم جنجال‌برانگیز «۳۰۰» اشاره می‌کند. آن آهنگ به‌نوعی از سرود ملی برای نسل‌های جوان تبدیل شد. موسیقی او، استاندارد جدیدی برای رپ ایران به‌وجود آورد و الهام‌بخش افراد بسیاری شده و رپ‌های فارسی را به‌سوی خود آورد تا از سبکش با خواندن آهنگ‌های معنی‌دار و مثبت پیروی کنند. او با دیگر هنرمندان همکاری می‌کند تا پرشین رپ را به دنیا معرفی کند و آن‌را جهانی سازد (<http://fa.wikipedia.org>). بنابراین اهمیت این خواننده رپ، میان دیگر هم‌قطاران خود به اندازه‌ای زیاد و مخاطبان او به اندازه‌ای وسیع است که مطالعه آثارش می‌تواند نشان‌دهنده ذهنیت حاکم بر بخش عظیمی از جوانان در خصوص مسائل جامعه ایران باشد.

چارچوب نظری

در مطالعه رابطه میان هنر و جامعه سه رویکرد اساسی وجود دارد. رویکرد اول بازتاب است که متوجه چگونگی نمایش جامعه در آثار هنری معاصرش است. رویکرد دوم شکل‌دهی است که متوجه تأثیر هنر بر جامعه است. رویکرد سوم هم وجود دارد که به رابطه میان هنر و جامعه نمی‌پردازد؛ بلکه به هنر به منزله جامعه نگاه می‌کند و جامعه هنر را مورد مطالعه قرار می‌دهد. این سه رویکرد در زمان‌ها و شرایط مختلف تاریخی و جغرافیایی در مطالعه جامعه‌شناختی هنر کاربرد داشته‌اند.

هر یک از این رویکردها ابعادی از این مطالعه را روشن می‌کند و یک مطالعه کل نگر که شامل همه این رویکردها باشد؛ می‌تواند شناخت بهتری از هنر و تعامل آن با جامعه را در اختیار گذارد. در این مقاله، رویکرد بازتاب به تناسب موضوع استفاده شده، بر اساس این رویکرد هنر همواره چیزی دربارهٔ جامعه به ما می‌گوید: این رویکرد شامل تحقیقات متنوع و گسترده‌ای است که فصل مشترک تمامی آنها این باور است که هنر آئینه جامعه است (یا توسط جامعه مشروط یا تعیین می‌شود) (الکساندر، ۱۳۹۰: ۵۵-۵۴). به بیان دیگر، هنر حاوی اطلاعاتی دربارهٔ جامعه است. در این رویکرد، تحقیق بر آثار هنری متمرکز می‌شود تا دانش و فهم ما را از جامعه ارتقاء دهد. رویکرد بازتاب پیشینه‌ای طولانی و قابل احترام در جامعه‌شناسی دارد. این امر نباید موجب شگفتی شود، چراکه تمرکز اصلی این رویکرد جامعه‌شناختی و معطوف به فهم جامعه از طریق آثار هنری است. آلبرشت (۱۹۵۴) با مطالعه مجموعه تحقیقات بازتابی انجام شده تا زمان خود، آنها را در شش دسته طبقه‌بندی کرده است. هر دسته نشان‌دهنده نوع خاصی از بازتاب جامعه در هنر است. این شش دسته به ترتیب عبارت‌اند از:

- ۱) دیدگاهی که می‌گوید ادبیات، هنجارها و ارزش‌های یک جامعه را تجسم می‌بخشد؛
- ۲) دیدگاه روانکاوانه‌ای که می‌گوید ادبیات، پاسخگوی نیازهای هیجانی و فانتزی‌های مشترک است؛
- ۳) دیدگاه یونگی که می‌گوید ادبیات از ناخودآگاه جمعی سرچشمه می‌گیرد و بنابراین شبیه رویاست؛
- ۴) دیدگاهی با این فرض که ادبیات به تعبیری هگلی، «روح اساسی»^۱ جامعه را بازتاب می‌دهد؛
- ۵) دیدگاه مارکسیستی که می‌گوید اشکال ادبیات محصول شرایط اقتصادی نخبگان یا طبقات رو به رشد است؛
- ۶) دیدگاهی که ادبیات را بازتاب روندهای جمعیت‌شناختی می‌داند (الکساندر، ۱۳۹۱: ۶۸). از طرف دیگر پیترسون^۲ (۱۹۷۹) تقسیم‌بندی دیگری از نظریه‌های بازتاب ارائه می‌دهد که بر مبنای آن کلیه مطالعات بازتابی را در دو دسته می‌توان گنجانید. دسته اول شامل مطالعاتی می‌شود که می‌خواهند نشان دهند هنر چگونه کلیت جامعه را بازتاب می‌دهد. دسته دوم شامل مطالعاتی می‌شود که ادعای فروتنانه‌تری دارند و می‌خواهند نشان دهند که هنر چگونه فضای

1. Essential Spirit
2. Peterson

محل خرده فرهنگ مصرف کننده آن را بازتاب می دهد (همان: ۶۸). حال اگر طرح های آلبرشت و پیترسون را ادغام کنیم، می بینیم که هنر، حداقل به دوازده طریق مختلف می تواند بازتاب جامعه باشد و احتمالاً می توانیم به تعداد بیشتری هم فکر کنیم. بنابراین اینکه چه چیزهایی از جامعه چگونه در هنر بازتاب داده می شوند، باید در هر تحقیق بازتابی به طور خاص تعیین شوند.

ملاحظه می شود که رابطه هنر و جامعه بسیار پیچیده تر از آن است که در نگاه اول ممکن است به نظر آید و رویکرد بازتاب با انواع متفاوت مطالعه خود این پیچیدگی را به خوبی مد نظر قرار داده است. در مطالعه اشعار ترانه های یاس در این تحقیق، خرده فرهنگ گروهی از جوانان ایرانی و ذهنیت آنها در مورد مسائل و مشکلات این جامعه آشکار می شود. همان طور که در مقدمه گفته شد استقبال بسیار زیاد بخش عمده ای از جوانان ایرانی از این موسیقی نشان دهنده اهمیت آن در تبلور و آشکار کردن مسائل و مشکلاتی است که نزد این گروه اجتماعی و این خرده فرهنگ مهم و قابل تأمل تلقی می شود. حال اینکه آیا این مشکلات در جامعه ایران عمومیت دارند یا نه، خود بحث دیگری است که نیازمند مطالعه مستقل جامعه شناختی است.

روش تحقیق

برای مطالعه بازنمایی معضلات اجتماعی جامعه در متن آهنگ های یاس از روش تحلیل مضمونی^۱ استفاده شده است. تحلیل مضمونی عبارت است از تحلیل مبنی بر استقرای تحلیلی که در آن محقق، از طریق طبقه بندی داده ها و الگوییابی درون داده ای به نوعی سنخ شناسی تحلیلی دست می یابد (محمدپور، ۱۳۹۰). در تعریف دیگر، تحلیل مضمونی عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل داده ها با هدف اینکه دریابیم، داده ها چه می گویند. این نوع تحلیل در وهله اول به دنبال الگوییابی در داده هاست. زمانی که الگویی از داده ها به دست آمد، باید حمایت مضمونی از آن صورت بگیرد (فیلدینگ و فیلدینگ، ۱۹۸۶؛ گابریوم، ۱۹۹۸). مضمون در این روش ویژگی های تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر نشان دهنده درک و تجربه خاصی درباره سؤالات تحقیق است (King&Horrocks, 2010: 150). مضامین سه دسته هستند. دسته اول شامل مضامین فراگیر است که در کانون شبکه مضامین قرار می گیرد. سپس مضامین سازمان دهنده قرار دارند که واسط مضامین فراگیر و پایه متن است و سرانجام مضامین پایه هستند که جزیی تر بوده و مبین نکات مهم متن است. با ترکیب مضامین پایه، مضمون

1. Thematic Analysis

سازمان‌دهنده و با ترکیب این دو، مضامین فراگیر ایجاد می‌شوند (Attride-Stirling, 2001). جامعه آماری این تحقیق عبارت است از متن تمامی آهنگ‌های یاس. نمونه‌گیری در این تحقیق، کیفی و از نوع نمونه‌گیری هدفمند بوده است. آهنگ‌هایی انتخاب شدند که واجد قابلیت‌های لازم برای نیل به هدف محوری تحقیق را داشته باشند. معیار انتخاب، آهنگ‌هایی است که بتوان آن‌را بازتاب جامعه دانست، در این تحقیق معیار انتخاب آهنگ‌ها، فراوانی دانلود در نظر گرفته شد. در حقیقت فراوانی دانلود آهنگ معیاری است که نشانه مورد پذیرش بودن و تطبیق آهنگ با فضای اجتماعی زمان خود، در میان طبقات جامعه است. با این حساب در این مطالعه، مجموعاً ۲۳ متن آهنگ با موضوعات اجتماعی که بیشترین فراوانی دانلود را داشته‌اند به منزله نمونه تحقیق انتخاب شدند. عناوین این آهنگ‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: آمین، فریادس، درد و دل، دفترم دستمه، پدر، یه جای امن، به دنیا خوش اومدی، تمومش کن، بذارین بکشمش، به خاطر من، پیاده میشم، درکم کن، بچه‌های خیابانی، با من باش، هدف، مرگ، نیستی، منو به چی فروختی، یه نفس بگیم، من خسته‌ام، من ادامه میدم، سی دی رو بشکن، سرباز وطن. متن آهنگ‌های نمونه جمله به جمله خوانده شدند، کدگذاری جملات و پاراگراف‌ها اعمال شد و با استفاده از رویه طرح پرسش و مقایسه‌کردن و مراجعه مکرر به داده‌ها، داده‌های خام به مضامین پایه تبدیل شدند و از ترکیب و تلخیص مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و در نهایت از ترکیب آنها مضامین فراگیر شکل گرفتند.

یاس کیست؟

یاسر بختیاری ملقب به یاس در سال ۱۳۶۱ شمسی در تهران متولد شد. یاس نخستین بار در سن ۱۶ سالگی شروع به گوش کردن به موسیقی‌های رپ کرد. پدرش در آلمان تجارت می‌کرد و به هنگام بازگشت از سفرهای تجارتي آخرین سی‌دی‌های «توپاک» و دیگر خواننده‌های هیپ‌هاپ را برایش سوغات می‌آورد. اما بعد از مرگ ناگهانی و نابهنگام پدر، یاس در موقعیتی قرار گرفت که می‌بایست مسئولیت خانواده خود را به عهده گیرد. بدهی‌های پدرش بر دوش او افتاده بود و او به سختی توانست از پس مخارج خانواده خود برآید. یاس در سن ۱۸ سالگی مجبور شد رویای رفتن به دانشگاه را کنار بگذارد، شروع به کار کند و آخرین بازمانده‌های خانواده‌اش (مادرش، برادر کوچکتر و خواهرانش) را سرپرستی کند. این زمانی بود که شروع به نوشتن شعرهایی کرد که خیلی زود به متن موسیقی‌های او تبدیل شدند.

مضمون بیشتر ترانه‌های یاس انتقاد و اعتراض به مشکلات و بحران‌های اجتماعی نظیر فقر، اعتیاد، بیکاری، جنگ، روسپی‌گری، خودکشی، طلاق و غیره است. یاس می‌گوید: «من در آهنگ‌هایم فحاشی نمی‌کنم یا در مورد خشونت و ... نیز نمی‌خوانم. من می‌خواهم که قادر باشم تا با افتخار آهنگ‌های خود را در مقابل خانواده‌ام بخوانم. آهنگ‌های من معمولاً با شکایت یا دردهای اجتماعی شروع می‌شوند ولی همیشه با امید خاتمه می‌یابند. این بسیار مهم است که به نسل جوان القاء کنیم تا به بالاترین درجه توانمندی خود برسند و بهترین باشند، ما به این نیازمندیم» (<http://fa.wikipedia.org>).

بیان یافته‌ها

هدف ما در این مقاله جست‌وجوی مضامین معضلات اجتماعی بازنمایی شده در متن آهنگ‌های یاس بوده است. در این قسمت ابتدا نگرش کلی یاس در مجموعه آثارش بیان شده و سپس به مضامین قابل دسته‌بندی در این آثار به تفکیک اشاره خواهد شد. موسیقی رپ در متن شعرهای یاس بیشتر از زبان طبقه محروم بیان شده است. یاس حداکثر همذات‌پنداری را در حین ابراز همدردی و اذعان به درک مشکل ایجاد شده، ابراز می‌کند و به امیدبخشی و تشویق به صبر و مقابله با سختی‌ها و مشکلات می‌پردازد.

در یکی از آهنگ‌های او با نام سرباز وطن، دیالوگ از زبان خواننده به صورت فردی هم‌پایگاه با مخاطب هدف بیان شده است (ابراز وضعیت طبقاتی مشابه با مخاطب طبقه محروم و افتخار خواننده به این پایگاه). رپر با نامیدن خود به سرباز وطن، برای حفاظت از وطن، با تمرکز بر درد، ورق، قلم و هدف، رسالتش در جامعه را نوشتن شعرهای رپ اجتماعی و بازتاب دادن دردهای جامعه به‌ویژه طبقه محروم از طریق رپ کردن اعلام می‌دارد. ابزار انجام این رسالت از نظر او خودکاری است که همچون تیغ تیز است، چراکه به صورت اعتراضی، دغدغه‌ها، معضلات و نگرانی‌ها را مطرح می‌کند و علیه ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ جاری جامعه سرمایه‌سالار قلم زده و بخشی از حقایق جامعه را بازتاب می‌دهد.

مضامین طرح شده در شعرهای یاس عبارت‌اند از فقر، اعتیاد، طلاق، روسپی‌گری، بیکاری، کودکان خیابانی، خودکشی، گروه‌های خلاف کار و ضداجتماعی، دزدی، خیانت و خلیقات ناهنجار. در ادامه هر یک از معضلات به تفکیک مقوله‌های زیر مجموعه بیان می‌شود. شایان ذکر است به دلیل محدودیت در مقاله در هر مقوله تنها به بیان یک مثال در داخل پرانتز اکتفا شده است.

۱. فقر

فقر در متن شعرهای یاس، عبارت است از ناتوانی در برآورده ساختن نیازهای اولیه انسانی. این مضمون، ریشه معضلات اجتماعی دیگر بازتاب شده است. در متن شعرها، به فقر از دو منظر توجه شده است: عوامل بستر ساز فقر و تأثیر فقر بر اقشار محروم.

عوامل بستر ساز فقر در متن آهنگ‌های یاس: نبود درآمد و عدم تعادل بین درآمد و هزینه های زندگی (وقتی دلت پر از غمه، وقتی تو سفرت شب و روز یه چیزی مثل نون کمه)، (از اون جوونی که واسه نون شیش کلیه اش رو فروخته)، بیکاری و بیگاری (الان ۱۲ شبه، از صبح پای کاریم بازم روبه‌رو شدیم با سفره‌های خالی)، مشکلات مسکن (همیشه اثاث ماها بوده پشت وانت، چه سخت بود دوران اجاره نشینی)، ورشکستگی و بدهکاری (ما دیگه همه چی رو از دست داده بودیم، ورشکسته شدیم آره).

در مورد تأثیر فقر بر اقشار محروم یاس به موارد زیر اشاره نموده است: نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی (از بچه‌ای که گشنه بود ولی مشق بابا نون داد می‌نوشت)، خشم و نفرت از جامعه (فقط امیدوارم که تک به تک اینا رو هم جمع نشه، چون که وقتی موقعی رسید، که سرسخت و عقده‌ای بشی، خشم توی شریانته، اون زمان وقت فریادته)، گذشتن از آرزوها (پر از آدمای سخت‌کوشه کارگر که کاغذ فردای روشنو پاره کرد)، شاد نبودن (باید قبض و پولتو با کش ببندی، باهاش خداحافظی کنی و بهش بخندی، اینه تنها راه خنده توی قشر غمگین، و البته که یه دیوونه‌ای تو چشم هرکی)، بی‌تفاوتی و مصلوب شدن (سر شدی یه جسم بیخودی، الکی حرص نمی‌خوری، مثل شلاقی که تا ده تا بخوری، بقیش رو حس نمی‌کنی)، اضطراب (تو راه خونه با فکر مشغول و هزار استرس، که نکنه فردا گاوت هشت قلو بزاد)، ناتوانی در تحمل مشکلات (یعنی داغونی، ممکنه از زندگی هر آن بیری)، تنهایی و بی‌کسی (هر چی داد فریاد زدمو هر چی اشک انگار صدام می‌پیچید به خودم برمی‌گشت)، (ممکنه که دیگه حرف دلت خونده نشه، توو دوره‌ای که کسی نمیده خون به پشه).

همان‌طور که مشاهده می‌شود یاس در شعرهای خود به انحای مختلف بر نمایش ابعاد مختلف فقر تمرکز کرده است. او برای مقابله با معضل فقر، رسالت خود را اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی جامعه از طریق دار زدن سکوت و نوشتن شعرهای رب اجتماعی و رب کردن دانسته است. او درد فقر را در جامعه و به‌ویژه میان طبقه محروم فریاد می‌زند و از مخاطبان می‌خواهد که آهنگ‌های او را گوش دهند تا با این درد آشنا شوند و به هر طریق که می‌توانند برای آن چاره‌ای بیابند.

جدول ۱. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت فقر

مقوله‌های فراگیر	مقوله‌های سازمان‌دهنده	مقوله‌های پایه	
فقر	عوامل بستر ساز فقر	نیبود درآمد و عدم تعادل بین درآمد و هزینه‌های سنگین زندگی	
		بیکاری و عدم اشتغال به شغل پایدار و ثابت	
		بردگی و بیگاری در کار توسط کارفرمایان	
		نداشتن مسکن و عدم توان پرداخت اجاره بها برای تهیه سکونت‌گاه	
	تاثیر فقر بر طبقه محروم	ورشکستگی و بدهی	ورشکستگی و بدهی
		درک کردن نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی	درک کردن نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی
		خشم و نفرت از جامعه	خشم و نفرت از جامعه
		ادیده گرفتن و گذشتن از آرزوها و هدف‌های آتی بر اساس شرایط فعلی	ادیده گرفتن و گذشتن از آرزوها و هدف‌های آتی بر اساس شرایط فعلی
		عدم نشاط و شادابی و شاد نزیستن	عدم نشاط و شادابی و شاد نزیستن
		بی‌تفاوتی و تقدیرگرایی	بی‌تفاوتی و تقدیرگرایی
		اضطراب و نگرانی‌های شدید از حال و آینده	اضطراب و نگرانی‌های شدید از حال و آینده
		فرسایش سرمایه اجتماعی نسبت به جامعه و جامعه نسبت به این طبقه	فرسایش سرمایه اجتماعی نسبت به جامعه و جامعه نسبت به این طبقه
عدم تحمل و ظرفیت مقابله با فشارها و سختی‌های ناشی از معضلات فقر	عدم تحمل و ظرفیت مقابله با فشارها و سختی‌های ناشی از معضلات فقر		

۲. اعتیاد

یاس در شعرهایش، اعتیاد را از چهار زویه بازنمایی کرده است: تاثیر اعتیاد بر معتاد، عوامل اعتیاد، ترک اعتیاد و نقش ساقیان. در مورد تاثیر اعتیاد بر معتاد مواردی چون احساس گناه، حسرت، خشم و نفرت، تشویش و اضطراب، تنهایی و طردشدگی، بی‌انگیزگی، بی‌کفایتی و بی‌هدفی را بیان کرده است (ظلم کردی به خودت، پس بزن داد «خودم کردم که لعنت بر خودم باد»)، در خصوص عوامل اعتیاد به مواردی چون ناآگاهی، دوستان ناباب و فقر اشاره نموده (نرو جلو تا به تو بگم من علتش، که ته این راه مرگه با ذلته)، (یه روزی که نداره پول دوا، اون تزریق کنه آمپول هوا). در مورد ترک اعتیاد نیز ایجاد انگیزه را مطرح کرده (هر لحظه یه شروع تازه‌است، هر شروع یه تولد دوباره‌ست). نقش ساقیان در گسترش اعتیاد را با مقوله‌هایی همچون اعتماد سازی، ایجاد نیاز و بیمار کردن فرد (بیا، به تو نشون بدم چیکار کردی، سیاه‌بخت، تو همه رو بیمار کردی، اونارو آشنا به حشیش و سیگار کردی، چرا آخه تو باهاشون این کارو کردی؟)، قربانی کردن جامعه (زجرکش کنی جوونا رو تو رذل پست، عزم جزم، بگم اینه اصل حرف، نسل من از امثال تو خسته هست، ترس من، هست از نسل بعد، این طوری بریم جلو وطن میشه ورشکست)، از هم پاشیدگی خانواده (چرا این کارو میکنی، خیلی مشکل کمه؟، که اضافه می‌کنی به این پشت خمه پدر و مادرای که با خون جگر، بزرگ کردن بچه‌هاشونو خاتون و پدر و کانون گرم خونه رو تو می‌پاشی از هم، والدینشونو، تو می‌کشی از غم).

همان‌طور که مشاهده می‌شود اعتیاد یکی از معضلات جامعه و هم از عوامل زمینه‌ساز فقر در شعرهای یاس معرفی شده است. به نظر یاس اعتیاد بر ابعاد روانی و احساسی فرد اثر گذاشته و او را از داشتن زندگی سالم محروم می‌کند. همچنین نتیجه اعتیاد فقر است اما گاهی نیز فقر منجر به اعتیاد می‌شود. در نظر او فرد معتاد با احساس گناه و عدم اعتماد به نفس و تنهایی و احساسات منفی، خود را دست به گریبان می‌بیند. عوامل اعتیاد، ناآگاهی، فقر اقتصادی، فقر فرهنگی و فقر روحی (احساسی) در کنار دوستان ناباب، بازتاب داده شده است. دوستان ناباب فرصت آگاه شدن و کنش هوشیارانه را سلب می‌کنند. یاس به عوامل انگیزشی متعددی برای ترک دادن معتاد اشاره کرده است. در آخر به نقش ساقیان در گسترش اعتیاد از طریق افزایش سرمایه اجتماعی منفی افراد در گروه‌های اجتماعی و به تبع آن از هم پاشیدگی خانواده‌ها اشاره کرده است. یاس هدف خود از رپ کردن را آگاه‌سازی جامعه از معضل اعتیاد و در نتیجه مقابله جوانان با دوستان ناب و ساقیان از یک سو و ایجاد انگیزه برای ترک معتادین از سوی دیگر، بیان نموده است (به نام حق، وقتشه که پا بشم، با دفتر و قلمم می‌پوشم لباس جنگ، وقتشه دیگه پاشو به قصد کشت، پس از جاش بلند شد با دست مشت، اعتیاد و کنه مئه موج ویران، تا که برسه به روزای اوج ایران).

جدول ۲. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت اعتیاد

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان‌دهنده	مقوله‌های فراگیر
احساس گناه	تأثیر اعتیاد بر فرد معتاد	اعتیاد
حسرت		
خشم و نفرت		
تشویش و اضطراب		
تنهایی و طرد شدگی		
بی‌انگیزه، بی‌کفایت و بی‌هدف	عوامل گرایش به اعتیاد	
دوستان ناباب		
ناآگاهی		
فقر	ترک اعتیاد	
عوامل انگیزشی		
به وجود آوردن اعتماد، ایجاد نیاز و بیمار کردن فرد سالم	نقش ساقیان	
گسترش اعتیاد و قربانی کردن جامعه		
از هم پاشیدگی خانواده		

۳. طلاق

در متن شعرهای یاس، طلاق با ویژگی‌های احساسی و رفتاری فرزندان طلاق همراه شده

است. این احساسات به اشکال زیر بیان شده: احساس ناامنی و هراس از آینده (از پدر مادر هیچ خیری وقتی من نبینم، انتظار داری دیگران رو اهریمن نبینم؟)، ترس از ترک شدن (من تو دلم از شما داشتم تصویر با هم، تیگه پاره شدم از این تصمیم ناحق)، نادیده گرفته شدن (من دیوانه وار تشنه نوازشم، نمی‌خوام منو دعا کنین تو نماز شب)، احساس گناه (با طلاق شما، منم میشم آدم بده، بیا خوبی کن و بد بودن رو یادم نده)، ناتوانی و ناامیدی (امید منو شما نقش بر آب کردین)، بلا تکلیفی (چقدر من توی دستای شما پاسکاری شدم؟)، اضطراب و افسردگی (به ما که رسید دنیا دهن باز کرد، درد رو ریخت رو سرم و من رو برانداز کرد)، خشم و تنهایی (می‌خوام بدونم شما چه کاری برام کردین؟، به جز اینکه فردای منو خراب کردین؟)، (بدون شما تنهامو دریغ از به دوست، به خودم میگم که تو آتیش حقیقت بسوز)، حسرت، نفرت (کاش میشد خدا قدیما رو برگردونه)، (بچه نیستم واسه گریه‌هام یه تی‌تاپ بخرین).

مشاهده می‌شود که یاس طلاق را از زاویه نگاه فرزندان مشاهده کرده است. او در اشعارش برای مقابله با این معضل، والدین را به همذات‌پنداری با فرزندگی که در جریان جدایی والدینش است دعوت می‌کند (یه بار هم دنیارو از نگاه من ببینین، یه بار هم شده پای صدای من بشینین، بیاین بخاطر من یه راه حل بچینین، بیاین دستامونو در کنار هم بگیریم). او از والدین درخواست می‌کند که در مورد مشکلاتی که منجر به این تصمیم شده با در نظر گرفتن تأثیرات منفی این مسئله بر فرزندان‌شان تصمیم بگیرند.

جدول ۳. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت طلاق

مقوله‌های فراگیر	مقوله‌های سازمان‌دهنده	مقوله‌های پایه
طلاق	تأثیر طلاق از دید کودکانی که والدینشان طلاق گرفته‌اند	احساس ناامنی و هراس از آینده
		ترس از ترک شدن
		طردشدگی و نادیده گرفته شدن
		احساس گناه
		ناتوانی و ناامیدی
		بلا تکلیفی
		اندوه و اضطراب و افسردگی
		خشم
		تنهایی
		حسرت
		نفرت

۴. روسپی‌گری

در شعرهای یاس معضل روسپی‌گری با ذکر علل آن بازتاب شده است که در زیر اشاره می‌شود: فقر اقتصادی و فرهنگی (دختر به فکر یک شب و یک آشیانست)، (گفت بریم، من که همه چی رو از دم باختم)، جاه طلبی (تو دنیایی بود که به سادگی نمی‌شه دید)، کم‌رنگ شدن هنجارها و ارزش‌های جامعه و عدم جایگزینی هنجارهای مناسب (کاری ندارم به اینکه کارش خلاف شرعه، ولی واسه رابطه‌ها اول علاقه شرطه، وگرنه به روح که روی جسمی سواره، چطور تو آغوشی بره وقتی حسّی نداره؟)، خشونت و از هم پاشیدگی خانواده (تو خونه‌یی رشد کرد که عشق نبود، جای عشق، فحش و مشت و زیر چشم کبود)، کمبود محبت (پی محبت میگرده توی آغوش غریبه)، عدم سلامت روانی و جسمی (صورت خسته، نگران، بی‌آرامش و مریض، که قایم شده بود زیر آرایش غلیظ)، برچسب زدن (تو روزگاری که هر کسی دنبال آشناست، دخترک میگرده پی یه فرد ناشناس، خسته از حرف‌های دیگران).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، یاس در بیان معضل روسپی‌گری صرفاً فرد روسپی مقصر قلمداد ننموده بلکه عوامل اجتماعی دیگری را نیز در گسترش این معضل دخیل می‌داند. یاس یکی از دلایل روسپی‌گری را فقر فرهنگی بیان کرده که نشان‌دهنده اعتقاد او به لزوم فعالیت‌های فرهنگی گسترده و جایگزینی هنجارهای مناسب در سطح جامعه است. از طرف دیگر او برای مقابله با این مشکل، فرد را هدف قرار می‌دهد و از دختران می‌خواهد تا در برابر مشکلات مقاومت کرده و تن به این کار ندهند (ممنون از اون‌ی که به دیگری صدام رو پاس داد، این یه دردیه که به خلیا بوده مربوط، کوه غم بود، ولی یه نور انبوه، پشت کوه واسه ناامیدی زوده هنوز، تو این روزگار دردناک و سیاه بی‌شرم، ای کاش بگه نگه دار من پیاده میشم، راه برای ادامه دادن زیاده بی‌شک).

جدول ۴. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت روسپی‌گری

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان دهنده	مقوله‌های فراگیر
فقر اقتصادی	عوامل گرایش به روسپی‌گری	روسپی‌گری
تصویر ثروت یا آرزوهای بلند پروازانه رفاه (جاه طلبی و داشتن رویاهای شهرت و ثروت و قدرت و عشق به تجمل)		
فقر فرهنگی		
کم‌رنگ شدن بعضی از هنجارها و ارزش‌ها (بی‌هنجاری) و عدم جایگزینی هنجارهای مناسب		
خشونت و از هم پاشیدگی و بی‌مسئولیتی خانوادگی		
عقده جنسی		
نداشتن سلامت روانی و جسمی		
برچسب زدن		

۵. بیکاری

در شعرهای یاس بیکاری از دو زاویه بازتاب شده است: آثار بیکاری در زندگی فرد، عوامل مؤثر در عدم اشتغال.

در مورد آثار بیکاری در زندگی فردی، به عوامل زیر اشاره شده است: فقر (فقر از در بیاد تو همه چیزو خراب می‌کنه، بعد عشق از پنجره فرار می‌کنه)، نداشتن امید به آینده، خشم و بی‌اعتمادی به جامعه (بند امیدش به آینده‌ها پاره شد باخت، آخر سرم که خیابونا کارشو ساخت)، قتل (توی روزنامه بخون صفحه‌ حواص رو، بین مادری که دخترشو کشته بود، بعد خودشو پرت کرد از پشت بوم)، فرار مغزها (پیر از اونها که سال‌ها خوندن درس‌های بدن نا امید گذشتن از مرزهای وطن)، ناتوانی در تشکیل زندگی جدید (این همه سال زحمت کشیده واسه کاری، که فردا با روی سفید بره خواستگاری)، (طبق گفته‌ عقل، باید با پول بشینی سر سفره عقد).

در مورد عوامل مؤثر در عدم اشتغال نیز به موارد زیر توجه شده است: نداشتن سابقه کار (نمی‌خوام داد بزنم الکی شلوغ بکنم، بگو ۵ سال من از کجا شروع بکنم)، پارتی بازی (واسه استخدام دقت کن به ضابطه‌ها)، عدم توجه به تخصص (خیلی شده یه جوون جلوی تو ظاهر بشه، یه جوونه تحصیل کرده که مسافر کشه)، عدم درک از شرایط و احوال بیکاران (می‌گی چه مادر بی‌رحمی چه روزگاری، چیه خراب شد اول روز کاری، اگه دقت کنی با کمی ریشه‌یابی، می‌فهمی که حتی یه مادرم می‌شه یاغی، روزی که خداوند دخترشو هدیه می‌کرد، مادر داشت از خوشحالی گریه می‌کرد، با وجود پدری که هنوز بیکار بود).

در روایت یاس از بیکاری، زنی به علت بیکاری همسر و گسترش فقر در زندگی‌اش، به قتل فرزند و سپس خودکشی خودش اقدام کرد. این در حالی است که جامعه از این اتفاق، بی‌رحم بودن مادری را برداشت می‌کند که به قتل فرزندش اقدام کرده است. یاس همچنین رابطه میان بیکاری و سابقه کار را به صورت دوری باطل قلمداد کرده که در آن به فرد کار نمی‌دهند چون سابقه کار ندارد. در حالی که به هر حال فرد باید از یک جایی شروع کند تا بتواند چنین سابقه‌ای را کسب کند. این نشان‌دهنده دور تسلسل و بهانه خوبی برای پارتی‌بازی استخدام افراد خاص است. یاس برای مقابله با معضل بیکاری از صاحبان و مالکان کار درخواست می‌کند که شرایط افراد جویای کار را درک کرده و برای اشتغال آنها و کمک به بهبود و ثبات زندگی‌شان از طریق تولید کار و اشتغال‌زایی اقدام کنند.

جدول ۵. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت بیکاری

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان دهنده	مقوله‌های فراگیر
فقر	آثار بیکاری	بیکاری
نداشتن امید به آینده		
نفرت، خشم و بی‌اعتمادی به جامعه		
قتل		
فرار مغزها		
عدم توان تشکیل زندگی و برنامه‌ریزی برای آینده		
نداشتن سابقه کار	عوامل عدم جذب به اشتغال	
پارتی بازی		
توجه به ظاهر افراد و نه تخصص آنها		
عدم درک از شرایط بیکاران جامعه		

سال شانزدهم، شماره سی و یکم، پاییز ۱۳۹۴

۶. کودکان خیابانی

در شعرهای یاس کودکان خیابانی از سه زاویه بازتاب شده‌اند: علل خیابانی شدن کودکان، تأثیرات خیابانی بودن بر روی کودک و نیازهای این کودکان.

در مورد علل خیابانی شدن کودکان، عوامل زیر را برشمرده است: فقر و نیاز به درآمد کودک برای ادامه زندگی (بعضی وقتا داداششو روی دوشش کول می‌کرد، از مردم دور و برش تقاضای پول می‌کرد)، از هم پاشیدگی خانواده (پدر مادر اون کجان چرا الان در به دره؟)، عدم حمایت و طرد کردن کودک (بی‌گناه، بدون همراه، فکر می‌کرد دیگه نداره راه).

در مورد تأثیرات خیابانی بودن بر کودک نیز موارد زیر مورد توجه یاس بوده است: تلاش و جدیت در زندگی برای رسیدن به اهداف (بعضیاشون از امروز تا فرداها صبر می‌کنن، گذشته رو میندازن دور ... آره... باهاش قهر می‌کنن، با درس خوندن، کار کردن تو جامعه کسی میشن، به آرزوها میرسن انسان شاخصی میشن)، تقدیرگرایی (چرا فقط به خاطر هوس این طفلای معصوم، به این دنیا اومدن و به زندگی شدن محکوم)، برچسب زدن (همه اونو به چشم یه آدم خیابونی می‌دیدن)، عضویت در خرده فرهنگ‌های ضد اجتماعی (یه سری با ایده اشتباه، زیر بار فقر و مشکلات، زندگی ازشون میسازه یه آدم لات).

در مورد نیازهای کودکان خیابانی، به موارد زیر اشاره کرده است: نیازهای عاطفی و احساسی (صدای خنده‌ها رو از تو خونه‌ها می‌شنید)، نیازهای آموزشی و حمایتی (مشق‌هاتو کنار خیابون بنویس، مواظب باش زیر بارون دفتر کتابت نشه خیس)، نیازهای مادی و رفاهی (آس و پاس تو خیابونا بدون هیچ‌گونه رفاه).

در شعرهای یاس به تأثیرات و پیامدهای متناقض این معضل بر کودکان اشاره شده است. از یک طرف این کودکان برای بهبود زندگی خود و خانواده تلاش می‌کنند. از طرف دیگر هر لحظه ممکن است به عضویت در خرده فرهنگ‌های بزه‌کاری درآیند. فقر خانواده و نیاز به درآمد ممکن است از کودک فردی حمایت‌کننده از اعضای خانواده، هدفمند، با غیرت و پرتلاش بار آورد یا برعکس ممکن است از شدت فشار و ناراحتی و احساس طرد شدگی و استرس به فردی ضد اجتماعی تبدیل شود. یاس در شعرهایش بیان می‌کند که اگر نیازهای این گروه مورد توجه واقع شود، این کودکان به زندگی عادی برگشته و در کشف شدن استعدادها و توانمندی‌هایشان محروم نخواهند شد. در شعرهای یاس برای مقابله با این معضل به مسئولان اشاره می‌شود که در صورت پیاده‌سازی برنامه‌های مناسب برای این گروه از جامعه می‌توان آنها را برای آینده‌ای بهتر و برای رشد و پیشرفت مملکت آماده کرد.

جدول ۶. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت کودکان خیابانی

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان دهنده	مقوله‌های فراگیر
فقر	عوامل گرایش به خیابانی شدن کودکان	کودکان خیابانی
از هم پاشیدگی خانواده		
عدم حمایت و طرد کردن کودک		
نیاز به درآمد کار کودک برای ادامه زندگی		
تلاش و جدیت در زندگی برای رسیدن به اهداف و آرزوها	تأثیرات خیابانی بودن بر کودک	
تقدیرگرایی و عدم انتخاب شیوه زندگی خود		
برچسب زدن		
عضویت در خرده فرهنگ‌های بزهکاری و تکدی‌گری و قاچاق و قتل		
نیازهای عاطفی و احساسی	نیازهای کودکان خیابانی	
نیازهای آموزشی و حمایتی		
نیازهای مادی و رفاهی		

۷. خودکشی

در شعرهای یاس، خودکشی از دو زاویه توجه شده است: دلایل خودکشی و منع خودکشی. یاس در مورد علل خودکشی، به موارد زیر اشاره کرده است: اعتراض و رهایی از وضعیت سخت موجود (واسه نجات رسیده همین یک راه به مغزت، می‌خوای خودتو بکشی، بری که چی)، ناامیدی و بی‌هدفی (وقتی که بدترین خاطره‌ها، به تو می‌گه که دیگه باید خاتمه داد)، عدم احساس امنیت (فکرت، می‌کنه دلو قانع، که جونت رو زمین گروگانه)، ناتوانی در برابر

❖ مسائل
شکل‌دهنده،
شماره سی و نهم،
پیاپی ۱۳۳،
۱۳۹۳

مصائب (واسه چی تو داری مرگتو طلب می کنی، فکر تو اینه، تو داری عقب می مونی)، تحریک و جلب توجه دیگران (می خوای بمیری تا که بدونن بلکه قدرت)، عدم تعادل و کنترل احساسی - هیجانی و رفتاری (بس کن الان عصبی هستی، این نمی تونه باشه نظر اصلیت).
در مورد علل منع خودکشی نیز به موارد زیر را بیان نموده است: مقاومت در برابر مشکلات (تو پاشو حالا بتکون گرد و خاکتو، بترکون جهان سرد و ساکتو، پاشو، بگو خیلی مونده خسته شم)، تجربه اندوزی از شرایط (خود کشی هم واسه تو داره کسر شان، دردهای ما درسه اگه منتش رو بخونیم، که وقتی رسیدیم بالا قدرشو بدونیم)، تلاش برای پیروزی (پس بگو فردایی بازم هست و بگو این سختی‌ها بازنده است، بگو فکر می کنی از تو شکست خوردم، تو فکر بکنی از تو یه دست بردم).
در شعرهای یاس به خودکشی به منزله معضل اجتماعی رو به گسترش در تمامی اقشار جامعه اشاره شده است و در بازتاب آن به فقر روحی (احساسی) توجه شده و برای مقابله با آن به عوامل معنوی و مثبت همانند توکل به خدا و تلاش برای پیروزی، مقاومت در برابر مشکلات و تغییر نگاه به شرایط به منزله فرصتی برای کسب تجربه اندوزی اشاره دارد (وای این غلطه، نه، تو می دونی که سکوت بدنت برابر با شکست و سقوط وطنه، نرو، که رفتنت دیگه بستن در دفتر آینده هاست، تو می دونی که طلوع قدمت به طرف مرگ یعنی غروب وطنت بمون، با من بتاز، پاینده باش، آینده هارو با من بساز).
جدول ۷. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت خودکشی

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان دهنده	مقوله‌های فراگیر
اعتراض به وضعیت سخت موجود	عوامل گرایش به خودکشی	اقدام به خودکشی
ناامیدی، بی انگیزه گی و بی هدفی		
عدم احساس امنیت		
ناتوانی در برابر مصائب		
رهایی از وضعیت زجرآور موجود		
تحریک و جلب توجه دیگران به شرایط		
عدم تعادل و کنترل احساسی و رفتاری	منع خودکشی	
ایستادگی در برابر مشکلات		
تجربه اندوزی از شرایط		
همت و تلاش برای پیروزی و توکل به خدا		

۸. عضویت در گروه‌های خلافکار و ضد اجتماعی

در شعرهای یاس این پدیده از منظر ویژگی‌های جمعی گروه‌های ضداجتماعی بازتاب شده و موارد زیر را شامل می‌شود:
زمان به منزله مقوله‌ای بی‌ارزش (پشت سرت و ببین میگذره هفته‌ها)، عضویت در گروه‌ها با

خرده فرهنگ‌های ضداجتماعی و بروز رفتارهای ناهنجار (با کی تو دم خوری؟ هه!! بابا کیان اونا!!؟! یه مشت پست، رذل و هرزه هستن، که دست شیطنو از پشت بستن)، بی‌هدف بودن (تو هدف نداری واسه آینده، سکان زندگی با هدف باید هدایت شه)، بی‌کار بودن (شب تا دیر وقت بیرون بیکار، این وقت شب تو بیرون داری چیکار؟)، بی‌توجهی به خانواده (بیچاره ننه بابات که شدن بیمار، بین خودت و اونها کشیدی یه دیوار)، بالا بودن سطح سرمایه اجتماعی منفی گروه‌های ضداجتماعی (اعتماد نکن تو این چیزها هستی کور، تا پولداری عاشقته هست رفیقت، تو چشمت چی باشه تا بند کیفیت)، بی‌ارزش تلقی کردن نصایح و تجربیات دیگران (هرچی تو گوشش خوندن که اینکارا آخر نداره سود بی‌فایده بود)، قدرتمند تلقی کردن گروه‌های عضو، برای اعمال زور و قدرت (تو اصلاً میتونی یه تانک وایسوتی، تو مشت زدن تو گنده‌تر از مایک دایسونی!)، بی‌ایمانی (چون آدم به این فکر می‌افته که این دنیای مادی بی‌ارزشه و فقط یک وسیله یا یک باجه‌ست که می‌ری بلیط می‌خری، برای ورود به یک دنیای دیگه)، حسادت به طبقه برخوردار (نسبت به پولدارا حسود بود)، عدم احساس امنیت جامعه از این گروه‌ها (هر کی به یه طریقی ازش شکایت داشت).

در شعرهای یاس بر بالا بودن سطح سرمایه اجتماعی منفی گروه‌های ضداجتماعی و تاثیر آن بر امنیت اجتماعی تأکید شده است. خاستگاه گروه‌های ضداجتماعی در نگاه یاس، تمامی اقدار جامعه است. در شعرهای یاس برای مقابله با این پدیده، او اعضای گروه‌های خلاف‌کار و ضداجتماعی را به ترک اعمال خلاف و بازگشت به سوی معنویات و اعتقادات دعوت کرده است.

جدول ۸. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت گروه‌های هنجارشکن اجتماعی

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان دهنده	مقوله‌های فراگیر
تلقی به زمان به منزله مولفه‌ای بی‌ارزش	ویژگی‌های افراد در این گروه‌ها	گروه‌های خلافکار و هنجارشکن اجتماعی
عضویت در گروه‌ها با خرده فرهنگ‌های ضد اجتماعی و بروز رفتارهای ضد هنجار		
بی‌هدف بودن		
بیکار بودن		
بی‌توجهی به خانواده		
بالا بودن سرمایه اجتماعی فرد (منفی) به گروه‌های ضد اجتماعی		
بی‌ارزش تلقی کردن نصایح و تجربیات دیگران		
قدرتمند تلقی کردن خود و گروه‌های عضو جهت اعمال زور و اجبار به دیگر اعضای جامعه		
بی‌ایمانی و بی‌اعتقادی		
نفرت و حسادت به طبقه برخوردار		
عدم امنیت و آرامش جامعه از این افراد		

۹. دزدی

در شعرهای یاس این معضل از زاویه عوامل مؤثر بر دزدی بازتاب شده است. او به موارد زیر اشاره می‌کند: تحریک و وسوسه شدن (صد دفعه من در حسرت مزمزه پول شدم وسوسه)، فقر و تورم (قسطای چند میلیونی دور و برم)، فرسایش سرمایه اجتماعی مثبت در سطح جامعه (خیابونای خلوت خالی از جمعیت، خودم بودم فقط).

تمرکز شعرهای یاس برای مقابله با این معضل به سارق بازمی‌گردد و او را به بازگشت از راه خلاف و حرکت به سوی معنویات و اعتقادات دعوت می‌نماید. از نظر او توجه کردن و تفکر درباره مرگ می‌تواند راه کار خوبی برای دوری از این معضل باشد.

جدول ۹. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت دزدی

مقوله های پایه	مقوله های سازمان دهنده	مقوله های فراگیر
تحریک و وسوسه شدن	عوامل گرایش به دزدی	دزدی و سرقت
فقر و تورم		
فرسایش سرمایه اجتماعی در جامعه		

۱۰. خیانت

در شعرهای یاس پدیده خیانت از نگاه فردی که به او خیانت شده، بازتاب داده شده است و

موارد زیر را شامل می‌شود:

افسرده شدن (نیستی حال من خرابه تو رو با یکی دیگه دیدم، داغون شدم، مردم)، بی‌توجهی به عواطف و احساسات (چه بی اعتنا رفتی)، بدبینی و تنهایی (می‌بینم، تو رو تو چشمات)، (و باز منم چه تنها و خاموش چراغم)، نا امید شدن از عشق (ولی چرا از سنگه قلبا در این شهر تاریک!؟)، اضطراب (دلشوره دارم، داره تنم می‌لرزه)، پایین آمدن عزت نفس (منو به چی فروختی به دو تا چشم روشن، به چند تا حرف تب دار به یکی کمتر از من)، بخشیدن طرف مقابل (باز تو رو بخشیدم)، (باشه منم می‌ذارم رگ این گردن، که رفتم و دیگه پیشت بر نمی‌گردم)، پشیمانی از اعتماد (می‌گفتن که اعتماد نکن این به زیون بازه، ولی حیف که گوش شنوا نبود حاضر).

در شعرهای یاس یکی از واکنش‌های بازتاب داده شده در مورد خیانت، احساس پشیمانی ناشی از اعتماد است. این نشان می‌دهد که فرسایش سرمایه‌های اجتماعی مرزش را درنور دیده و تأثیراتش را تا خصوصی‌ترین روابط عاطفی بین فردی گسترش داده است. این مسأله هشدار می‌دهد است درباره ناسالم بودن جامعه، در حقیقت پیامد جامعه بیمار، پرورش افرادی منزوی، خشن و با نفرت، افسرده، بی‌توجه به عواطف، بدبین، تنها همراه با عزت نفس پایین و نا امید از عشق است.

در شعرهای یاس برای مقابله با این پدیده یاس به فرد خیانت کار یادآوری می کند که طبق این ضرب‌المثل ایرانی که «از هر دست بدی، از همون دست پس می گیری»، فرد خیانتکار هر لحظه باید انتظار این را داشته باشد که در رابطه جدید نیز با او چنین رفتاری صورت پذیرد و آثار اعمالش به خودش بازگردد. بنابراین او فرد خیانت کار را به صداقت و متعهد بودن دعوت می کند.

جدول ۱۰. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت خیانت

مقوله های فرآگیر	مقوله های سازمان دهنده	مقوله های پایه
خیانت در روابط عاطفی	واکنش‌های فرد مورد خیانت واقع شده	شوکه، افسرده و ناراحت شدن و عذاب کشیدن
		بی‌توجهی به عواطف و احساسات
		بدبینی و تنهایی
		نا امید شدن از عشق و عواطف
		اضطراب و دلشوره
		پایین آمدن عزت نفس
		نادیده انگاشتن و رها کردن طرف مقابل و بخشش آن برای عذاب نکشیدن
		پیشمانی از اعتماد

۱۱. خلیقات ناهنجار

در متن شعرهای یاس رواج خلیقات ناهنجار در سطح جامعه با توصیف خلیقات زیر، بازتاب شده است: خلیقات ناهنجار (بینی که هر کی یه دونه هفت تیر بسته به کمرش، هفتا خصلت بد مته یه هفت تیر مجازی بستیم، به کمر و آماده تیراندازی، ریا، دروغ، دو به هم زنی، غیبت، تهمت، نابودگری و چاپلوسی واسه قدرت)، قدرشناسی (بسیار در عجبم از این مردم پست، از این مردم زنده کش مرده پرست، تا وقتی هست، قدر نمی‌دونیم)، عدم صداقت (یکی رو می‌خوام که باشه بس بام، یکی نباشه بدل باشه اصل بام، یکی که بمونه تو همه فصل بام، یکی که بمونه حتی وقت یأس بام)، حسادت (بدون از موفقیت اونا خوشحال نیستن)، منفعت طلبی (هر کی به فکر نفع خودشه در این میان)، خیانت (رفیق می‌گفت باهاتم ولی پشت پا زد، به من زد مشت آخر)، بی‌آبرو کردن (خطاب به اون پسر، که چقدر می‌تونی کثیف باشی، کاری که تو کردی بدتر بود از اسید پاشی، اون دختر زحمت‌ها کشید، تا به شهرتی رسید، واسه لذت بردن از اسمش، یه مهلتی بدید، وقتی که دست‌های پلید، آبروشو برده بودن هیشکی نفهمید چی کشید، توی هجوم نعره‌ها، هیشکی صداشو نشنید)، بی‌غیرت بودن (پس کجا رفته غیرت مردای این شهر شلوغ)، پیش داوری کردن (ولی کدوم ما جامونو گذاشتیم جاش، که ببینیم چی می‌کشه، ما هم بسوزیم پاش).

در شعرهای یاس به برخی از خلیقات ناهنجار که موجب آسیب زدن به دیگران می‌شود اشاره

شده است. از نظر او این معضل تمامی طبقه‌های جامعه را در بر می‌گیرد. او در شعرهایش برای مقابله با این پدیده شهروندان را به صداقت دعوت کرده و ضمانت اجرایی این اعتماد را نگاه پروردگار به رفتارشان در نظر گرفته است. یاس با اشاره به سخن امام حسین^(ع) که می‌گوید «اگر دین، اعتقاد و باوری نداری، به آزاد مرد بودن باور داشته باش»، افراد را به تغییر اخلاقیات بد خود و تأکید بر انصاف و واقع‌بینی، دعوت کرده است.

جدول ۱۱. مضامین استخراج شده از متن آهنگ‌های یاس با موضوعیت خلیقات ناهنجار اجتماعی

مقوله‌های پایه	مقوله‌های سازمان دهنده	مقوله‌های فراگیر
رواج خلیقات ناهنجاری چون ریا، دروغ، دو به هم زنی، غیبت، تهمت، نابود گری و چاپلوسی واسه ی قدرت	رواج خلیقات ناهنجار	خلیقات ناهنجار اجتماعی
قدرنشناس بودن		
صادق نبودن در رفاقت		
تظاهر به خوشحالی از موفقیت دوستان (حسودی)		
منفعت طلبی و عدم همیاری و همکاری		
خیانت در رفاقت		
بی‌اعتبار و ابرو کردن دیگران		
بی‌غیرت بودن		
سوء استفاده و اخاذی از موقعیت اجتماعی افراد		
قضاوت و پیشداوری کردن		

در مجموع در آهنگ‌های یاس همراهی با نگاه طبقه محروم جامعه و همذات‌پنداری با آن‌ها دیده می‌شود. یاس به صورت ویژه مسائل این طبقه را در آهنگ‌هایش بازتاب داده است.

بحث و نتیجه‌گیری

موسیقی، یک کالای فرهنگی عمومی، در گذران اوقات فراغت، در کار و فعالیت طبقات مختلف اجتماعی همراه شده است و به منزله امری مهم و تأثیرگذار در زندگی روزمره مردم نقش خود را ایفا می‌کند. تنوع در حوزه‌های تولید، توزیع و مصرف موسیقی، نشان از نفوذ و اثربخشی آن در جامعه و نیز تبدیل شدنش به صنعتی پر رونق است. در بین بازارهای داغ و پرفروش موسیقی، نوعی از موسیقی در گوشه و کنار دنیا به گوش می‌رسد که جریان متفاوتی را نمایندگی می‌کند. این نوع متفاوت از موسیقی که به‌طور عمده موسیقی زیرزمینی شناخته شده است، نه فقط سبک یا گونه‌ای از موسیقی، بلکه نوعی جریان اجتماعی است که خاستگاه متفاوتی از موسیقی مرسوم و معمول جامعه را دربر دارد. در صورت شناخت دقیق و برنامه‌ریزی مناسب برای

این رسانه غیررسمی، می‌توان تهدیدهای احتمالی آن را به فرصت‌های ارتباطی مبدل ساخت. در این نوع موسیقی، دغدغه‌ها، معضلات و نگرانی‌های جامعه مستقیم مطرح می‌شود و ارزش‌های اجتماعی تذکر داده می‌شود یا به چالش کشیده می‌شود. بیان ارزش‌ها در این موسیقی با زبانی در سطح کوچه و خیابان صورت می‌گیرد. موسیقی رپ بیشتر با نگرشی انتقادی، به مبارزه با بدی‌های ساخت اجتماعی و مشکلات جامعه می‌پردازد.

موسیقی رپ فارسی بیشترین طرفداران خود را در طیف سنی ۱۴ تا ۳۰ سال جذب کرده است (خادمی، ۱۳۸۸). نکته مهم در این موسیقی، پرداختن به موضوعاتی است که در جامعه وجود دارد ولی رسانه‌های رسمی به آن نمی‌پردازند (موضوعاتی مانند مسائل جنسی، شراب‌خواری، استفاده از مواد مخدر، فقر، بیکاری و...). در موسیقی رپ، خواننده با مخاطبان حرف می‌زند و انگار سازنده و مخاطب یکی هستند. اینها مسائلی است که جوانان در طبقه محروم جامعه دچار آن هستند و در رسانه‌های دیگر کمتر بازتاب داده شده است.

جوانان ایرانی به گروه‌های اجتماعی، فکری، قومی و طبقاتی متفاوتی تعلق دارند و تفکرات آنها دغدغه‌ها و اندیشه‌های گسترده‌ای را شامل می‌شود. در موسیقی رپ که از معدود عرصه‌های بی‌واسطه بازنمایی این اندیشه‌ها و تفکرات است با موضوعات گسترده و بسیار متنوعی روبه‌رو هستیم. خواسته‌های نسل جوان امروزی که تحت سلطه فرهنگی نسل قبل از خود قرار دارد، در اغلب موارد توسط این نسل به منزله ضدفرهنگ تلقی می‌شود. امکانات رسانه‌ای اعم از تلویزیون، رادیو، مجلات، روزنامه‌ها و... نیز به‌طور طبیعی در اختیار نسل مسلط بوده و دیدگاه آن‌را بازتولید می‌کند. در نتیجه فرهنگ این گروه از نسل جدید که عادت‌واره‌های مخصوص به خود دارند، نادیده گرفته می‌شود. موسیقی اعتراضی توسط نسل جوان و برای رساندن صدایشان به دیگران به کار گرفته می‌شود. چون رسانه رسمی در اختیار این نسل نیست، به ناچار موسیقی آنها هم زیرزمینی می‌شود. آنها با استفاده از موسیقی رپ به بیان مسائل و دغدغه‌های خود می‌پردازند و شاید به این وسیله ابراز وجود و هویت‌سازی می‌کنند. خوانندگان رپ با استفاده از این موسیقی، خرده فرهنگ جوانانی را به نمایش می‌گذارند که در گذشته فرهنگ مسلط جامعه آن‌ها را نفی کرده و به منزله ضدفرهنگ به عقب رانده شده است.

بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر، معضلات اجتماعی طرح شده در متن اشعار یاس، نماینده این گروه از جوانان معترض، عبارت‌اند از فقر، اعتیاد، طلاق، روسپی‌گری، بیکاری، کودکان

❖ خیابانی، خودکشی، گروه‌های خلاف کار و ضداجتماعی، دزدی، خیانت و گسترش خلیقات ناهنجار در سطح جامعه.

در پژوهش فروغیان و دلاور (۱۳۹۰) به این نکته اشاره شده که علی‌رغم اینکه موسیقی رپ، پدیده‌ای وارداتی و نابهنجار نمایانده شده است، مطالعه نشان می‌دهد که این موسیقی در ایران کاملاً بومی شده به نحوی که مضامین آن بازتاب دهنده مشکلات و مسائل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه و جوانان ایرانی است. یافته‌ای که نتایج تحقیق حاضر، آن را تأیید می‌کند.

موسیقی رپ در متن شعرهای یاس بیشتر از زبان طبقه محروم بیان شده است تا بتواند وضعیت طبقه خود را برای شنونده بازتاب دهد. اگر چه معضلات و آکایوی شده در متن شعرهای یاس، تنها مربوط به طبقات محروم جامعه نبوده و در طبقات دیگر جامعه نیز وجود دارند. معضلاتی که در اشعار یاس بیان شد، از دیدگاه فردی از طبقه اقتصادی فرودست و گروه سنی جوان این طبقه بیان شده و بازتاب نگاه این طبقه اجتماعی به مسائل جامعه و جوانان است.

نکته قابل توجه در چگونگی پرداختن یاس به این موضوعات این است که نگاه او نگاهی فردگرایانه است که بر اساس آن دلایل گرفتار شدن افراد در معضلات فوق را فردی دانسته و با نصایح اخلاقی سعی می‌کند افراد را از آن برکنار گرداند. اگرچه گاه به عوامل کلان اجتماعی نیز اشاره می‌کند، اما وجه فردی پرداخت او به مسائل غلبه دارد. این مطلب نشان می‌دهد که این خواننده اگرچه توانسته معضلات را شناسایی کند و به مثابه زبان گروهی از جوانان، آنها را مطرح کند، اما در شناسایی ریشه‌های اجتماعی این معضلات ناتوان بوده است.

چون آهنگ‌های مطالعه شده در این تحقیق همگی بسیار پرفروش بوده و در میان مخاطبان جوان طرفداران زیادی دارد، می‌توان استنباط کرد که مسائل طرح شده در آن نیز نزد مخاطبان و طرفداران آنها معضل پذیرفته باشد. همین پذیرش می‌تواند نشانه فراگیر بودن وضعیت طرح شده، در واقعیت اجتماعی باشد. اگر چه تنها با مراجعه به تحقیقات و پژوهش‌های اجتماعی انجام شده پیرامون مسائل اجتماعی ایران می‌توان صحت و سقم یافته‌های حاصل از تحلیل این اشعار و قابلیت تعمیم آنها را ارزیابی کرد.

منابع و مأخذ

- الکساندر، ویکتوریا (۱۳۹۰). *جامعه‌شناسی هنرها، تشریحی بر اشکال زیبا و مردم‌پسند هنر*. ترجمه اعظم راووداد، تهران: موسسه تالیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».
- خادمی، حسن (۱۳۸۸). «بررسی ویژگی‌های پدیده اجتماعی موسیقی رپ فارسی و میزان محبوبیت و عمومیت آن در ایران با تأکید بر جوانان و نوجوانان ۱۲ تا ۲۹ ساله شهر تهران»، فصلنامه *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، شماره ۱۶.
- شکوری، علی؛ غلامزاده نطنزی، امیرحسین (۱۳۸۹). «منش و سبک مصرف موسیقی: مطالعه موردی جوانان شهر تهران، مجله جهانی رسانه»، دوره پنجم، شماره ۲.
- فروغیان، فلورا؛ دلاور، علی (۱۳۹۰). «تحلیل محتوای پیام‌های مستتر در رپ اجتماعی فارسی»، فصلنامه *مطالعات رسانه‌ای*، دوره ۶، شماره ۱۲.
- کوثری، مسعود (۱۳۸۶). «گفتمان‌های موسیقی در ایران»، *نامه فرهنگستان*، شماره ۲.
- کوثری، مسعود (۱۳۸۸): «موسیقی زیرزمینی در ایران»، مجله *جامعه‌شناسی هنر و ادبیات*، سال اول، شماره ۱.
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی؛ زنجری، نسیم؛ اسکندری، ابراهیم (۱۳۸۸): «بازنمایی طبقات اجتماعی در موسیقی رپ اجتماعی ایران»، دو فصلنامه *جامعه‌شناسی اقتصاد و توسعه*، سال دوازدهم، شماره ۲۷.
- محمدپور، احمد (۱۳۹۰): *روشن تحقیق کیفی ضد روشن: مراحل و روش‌های علمی در روشن کیفی*، جلد دوم، تهران: جامعه‌شناسان.
- مشکوری، نصیر (۲۰۰۶): نظر نصیر مشکوری را در گزارش سمینار بررسی موسیقی زیر زمینی را در لینک زیر بخوانید: http://www.zirzamin.se/reviews/rev_2006/nassir_underground_farsi.html
- وحدانی، ادیب (۱۳۸۴): سخنرانی ادیب وحدانی در گزارش سمینار بررسی موسیقی زیر زمینی را در لینک زیر بخوانید: <Http://www.mehrnews.com/fa/newsdetail.aspx?newsID=505267>
- ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد: خاستگاه یاس را در لینک زیر بخوانید: [http://fa.wikipedia.org/wiki/یاس_\(خواننده\)](http://fa.wikipedia.org/wiki/یاس_(خواننده))

Adorno, Theodor (1991): *the Cultural Industry*, London: Routledge.

Albrecht, Milton C.(1954): “the relationship between literature and society”, *American journal of sociology*,59:425-36.

Alexander, Victoria d. (2003): *Sociology of art*. London: Blackwell Publishing.

Alim H. Samy; Ibrahim, Awad; Pennycook, Alastair (2008) *Global Linguistic Flows: Hip Hope Culture, Youth Identities and the Politics of Language*, London: Routledge.

- Attride-Stirling, J. (2001) "**Thematic Networks: an Analytic Tool for Qualitative Research**", *Qualitative Research*, Vol 1, No. 3. Pp 385-405.
- Fielding, Nigel and Jane Fielding(1986).*Linking Data*.London:Sage Publications td.
- Gubrium, J. F. (1998). *Analyzing Field Reality*. London: Sage Publications Ltd.
- King, N. & Horrocks, C (2010). *Interviews in Qualitative Research*, London: Sage.
- Peterson, Richard A.(1979). "Revitalizing the culture concept," *Annual review of sociology*, 5:137-66.
- Williams, Raymond (1973): "**Base and Superstructure in Marxist Cultural Theory**" *New Left Review*, 82 (November/December):3-16.